

Jemielity, Witold

Prasa w dekanacie łomżyńskim w latach 1919-1939

"Studia Łomżyńskie", 24, 2013, s. [189]-198

Zdigitalizowano w ramach projektu pn. Budowa platformy "Podlaskie Czasopisma Regionalne", dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (umowa SONB/SP/465121/2020).

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Udostępniono do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Witold Jemielity

Uniwersytet
Kardynała Stefana Wyszyńskiego
Warszawa

Prasa w dekanacie łomżyńskim w latach 1919–1939

Słowa kluczowe: prasa katolicka, dekanat łomżyński, biblioteka, bractwo, Akcja Katolicka.

Key words: Catholic press, decanate lomza, library, company, Catholic share.

Przed I wojną światową w okręgu łomżyńskim ponad połowa dorosłej ludności nie potrafiła czytać i pisać, a wielu innych czyniło to z trudem. Dopiero konstytucja z 1921 r. wprowadziła dla dzieci przymus szkolny, rozwijało się szkolnictwo. Przed 1915 r. prawie nie było prasy przeznaczonej dla ogółu mieszkańców, niewiele czasopism wydawano zaraz po zakończeniu wojny. W okresie międzywojennym liczba dzienników, tygodników i miesięczników zwiększała się. Znaczny udział w tym miała prasa katolicka. Autor zamierza przedstawić kolportaż prasy katolickiej w parafiach dekanatu łomżyńskiego: Bronowie, Drozdowie, Łomży, Miastkowie, Nowogrodzie, Piątnicy, Puchałach, Szczepankowie i Wiźnie. Dzienniki, tygodniki i miesięczniki przychodziły na adres proboszcza parafii, on rozprowadzał je w obrębie świątyni i w kancelarii parafialnej. W parafiach były ponadto biblioteki. Duże zasługi dla rozwoju czytelnictwa prasy i książek miały Bractwa i Akcja Katolicka. Dekanat łomżyński może być reprezentatywny dla innych regionów diecezji łomżyńskiej. Autor opiera swoje opracowanie na aktach z Archiwum Diecezjalnego w Łomży.

W początkach XX wieku władza kościelna wyrażała zainteresowanie rozwijającą się prasą. W formularzu wizytacji biskupiej z 1915 r. były pytania: czy na terenie parafii są bezbożne (niegodziwe) książki i dzienniki i jak są rozprowadzane, czy wierni i kapłani gorliwie usuwają z parafii bezbożne książki i dzienniki, czy ich szkodliwemu wpływowi przeciwstawiają się książki i gazety religijne oraz godne uznania, jak są rozpowszechniane, z jakim skutkiem. Te same pytania znajdują się w formularzu wizytacji biskupiej z 1936 r. dla diecezji łomżyńskiej. Oto kilka odpo-

wiedzi. Piątnica 1915 r. – Nie ma bezbożnych książek i dzienników, parafianie i ksiądz przeciwstawiają się takim pismom. Drozdowo 1934 r. – Katolicy powiadają proboszcza o takich pismach. Nowogród 1927 r. – Rozpowszechnia się pisma katolickie, z dobrym skutkiem. Nowogród 1934 r. Kapłani i parafianie energicznie i starannie przeciwdziałają pismom bezbożnym¹.

Prasa katolicka i lewicowa

Bronowo. W 1939 r. parafia liczyła 1693 wiernych. W 1934 r. około 50 egz. czasopism katolickich: „Posłaniec Serca Jezusowego”, „Rycerz Niepokalanej”, „Sprawa Katolicka”, „Mały Dziennik”, „Głosy Katolickie”. Czasopisma bezbożne (niegodziwe): „Przegląd Łomżyński” 4 egz., w 1935 r., 1936 r., 1937 r. jak wyżej, brak wzmianki o czasopismach bezbożnych, w 1938 r. 40 czasopism katolickich, nie o bezbożnych.

Drozdowo. W 1939 r. parafia liczyła 3117 wiernych. W 1925 r. „Życie Katolickie”, „Posłaniec Serca Jezusowego”, „Rodzina Seraficka”, w 1934 r. „Życie i Praca” 10, „Posłaniec Serca Jezusowego” 6, „Rycerz Niepokalanej” 5, w 1935 r. liczba pism i gazet katolickich w parafii 10, w 1936 r. „Przewodnik Katolicki”, „Rycerz Niepokalanej”, „1938 r. liczba pism i gazet katolickich w parafii 3, nie wspomniano o czasopismach bezbożnych.

Łomża. W 1939 r. parafia liczyła 20 000 wiernych. W aktach parafii Łomża nie ma danych o liczbie i nazwach czasopism (raczej nie sprowadzał ich ksiądz, a prenumerowali sami parafianie).

Miastkowo. W 1939 r. parafia liczyła 4760 wiernych. W 1928 r. nie ma wzmianki o prasie katolickiej. Bezbożne tygodniki: „Wyzwolenie” 2, „Gazeta Chłopska” 3. W 1934 r. „Życie i Praca” 30, „Rycerz Niepokalanej” 40, „Rodzina Seraficka” 15, bezbożne: „Przegląd Łomżyński”, otrzymują sołtysi i nauczyciele, w 1935 r. „Sprawa Katolicka” 30, „Rycerz Niepokalanej” 40, „Rodzina Seraficka” 15, „Mały Dziennik” 10, „Na Wyżyny”, „Zjednoczenie”, „Młoda Polka”, bezbożne: „Przegląd Łomżyński”, otrzymują sołtysi i nauczyciele, w 1936 r.: „Sprawa Katolicka” 30, „Rycerz Niepokalanej” 40, „Rodzina Seraficka” 15, „Mały Dziennik” 10, „Na Wyżyny”, „Zjednoczenie”, „Młoda Polka”, bezbożnej prenumeraty stałej nie ma, w 1938 r. „Sprawa Katolicka” 38, „Rycerz Niepokalanej” 43, „Rodzina Seraficka” 15, „Mały Dziennik” 12, „Gazeta dla Kobiet” 10, „Na Wyżyny”, „Zjednoczenie”, „Przebojem” 20, bezbożnej prenumeraty stałej nie ma.

Nowogród. W 1939 r. parafia liczyła 5148 wiernych. W 1934 r. „Sprawa Katolicka” 40, „Rycerz Niepokalanej” 50, „Posłaniec Serca Jezusowego” 5, „Czytanki świąteczne” 5, bezbożne pisma nie przychodzą z wyjątkiem gazety „Złoty Wiek”, którą i nieco broszur dorywczo sprzedają „Badacze” Pisma św. (w parafii są 23 osoby), w 1936 r. „Sprawa Katolicka” 50, „Gazeta Świąteczna”, „Rycerz Niepokalanej”, pisma różańcowe i wiele innych, bezbożne kilka egz. „Złotego Wieku”,

¹ Archiwum Diecezjalne w Łomży, Akta parafii Piątnicy, Drozdowa, Nowogród.

w 1938 r. Ksiądz sprowadza 77 egz., dużo gazet o kierunku religijno-narodowym prenumerują sami parafianie, bezbożne kilka egzemplarzy „Złotego Wieku”.

Piątnica. W 1939 r. parafia liczyła 4900 wiernych. W 1915. „Gazeta Świąteczna”, Zorza, bezbożne: „Wyzwolenie”, „Czerwony Sztandar”, „Robotnik”, w 1934 r. tygodniki „Życie i Praca” 40, „Przewodnik Katolicki” 18, miesięczniki: „Posłaniec Serca Jezusowego” 280 oraz „Rycerz Niepokalanej” 20, bezbożne „Przegląd Łom-żyński” 20, w 1936 r. „Sprawa Katolicka” 60, „Mały Dziennik” 10, „Posłaniec Serca Jezusowego” 20, „Rycerz Niepokalanej” 100, „Rycerzyk Niepokalanej” 300 (raczej na adresy prywatne), miesięcznik „Misja św. Rodziny” 10, bezbożne: „Wolnomyśliciel”, „Przegląd Łomżyński” 10 (dla starostwa, ludowców i rad partii chłopskich), „Wiadomości Nauczycielskie” 10, w 1937 r. tygodniki: „Sprawa Katolicka” 61, „Front Katolicki” 50, „Mały Dziennik” 10, miesięczniki: „Misja św. Rodziny” 10, „Posłaniec Serca Jezusowego” 20, „Rycerz Niepokalanej” 100, „Rycerzyk Niepokalanej” 300, bezbożne: wydawnictwo dla młodzieży, „Związek Nauczycielstwa Polskiego” 40, „Myśl Socjalistyczna” 1, „Walka Ludów” 2, „Dziennik Ludowy” 2, „Tydzień Robotniczy” 2.

Puchały. W 1939 r. parafia liczyła 6627 wiernych. W 1934 r. „Posłaniec Serca Jezusowego” 35, „Przewodnik Katolicki” 15, Sprawa Katolicka 25, bezbożne „Przegląd Łomżyński” 25, w 1935 r. „Posłaniec Serca Jezusowego” 33, „Rycerz” 35, „Przewodnik Katolicki” 15, „Sprawa Katolicka” 25, bezbożne przysyłają 50, w 1936 r. „Sprawa Katolicka” 20, „Przewodnik Katolicki” 6, „Mały Dziennik” 10, „Zorza” i „Gazeta Świąteczna” 21 oraz różne miesięczniki religijne przeszło 200, bezbożnych nie ma, w 1937 r. „Sprawa Katolicka” 15, „Gazeta Świąteczna” 10, „Mały Dziennik” 15 oraz różne miesięczniki religijne przeszło 300, bezbożne „Echo Ameryki” 1.

Szczepankowo. W 1939 r. parafia liczyła 5180 wiernych. W 1927 r. „Gazeta Świąteczna” 20, „Zorza” 5, w 1934 r. „Życie i Praca” 60, „Przewodnik Katolicki” 2, „Rycerz Niepokalanej” 50, „Posłaniec Serca Jezusowego” 30, „Kółko Różańcowe” 5, bezbożne: „Echo Ameryki” 2, „Wyzwolenie” 1, „Zielony Sztandar” 1, w 1935 r. „Przewodnik Katolicki” 5, „Gazeta Świąteczna” 23, „Sprawa Katolicka” 145, „Rycerz Niepokalanej” 147, „Posłaniec Serca Jezusowego” 89, „Kółko Różańcowe” 5, „Rycerzyk Niepokalanej” 35, „Mały Dziennik” 5, bezbożne: „Wyzwolenie” 1, „Zielony Sztandar” 1, w 1937 r. „Sprawa Katolicka” 70, „Przewodnik Katolicki” 2, „Gazeta Świąteczna” 20, „Rycerz Niepokalanej” 50, „Posłaniec Serca Jezusowego” 50, „Kółko Różańcowe” 5, „Rycerzyk Niepokalanej” 47, „Przebojem” 30, „Gazeta dla Kobiet” 15, „Młoda Polka” 20, „Przyjaciel Młodych” 16, bezbożne: „Wyzwolenie” 1, „Zielony Sztandar” 1.

Wizna. W 1939 r. parafia liczyła 6418 wiernych. W 1934 r. „Gazeta Świąteczna” 38, „Przewodnik Katolicki” 5, „Nasz Przyjaciel” 9, „Gazeta Łomżyńska” 25, „Posiew” 1, „Gazeta Grudziądzka” 5, „Rycerz Niepokalanej” 100, bezbożne „Przegląd Łomżyński” 5, w 1935 r. „Sprawa Katolicka” 70, „Gazeta Świąteczna” 30, „Przewodnik Katolicki” 5, „Gazeta Grudziądzka” 10, „Nasz Przyjaciel” 6, „Mały

Dziennik” 20, bezbożne 20, w 1936 r. „Życie Katolickie” 140, „Mały Dziennik” 10, „Gazeta Świąteczna” 30, „Gazeta Grudziądzka” 8, „Rycerz Niepokalanej” 10, bezbożnych nie ma, w 1937 r. „Życie Katolickie” 140, „Gazeta Świąteczna” 30, „Gazeta Grudziądzka” 8, „Rycerz Niepokalanej” 15, bezbożne: „Wyzwolenie” 5, „Echo Ameryki” 2, „Strzelec” 1 egzemplarz².

Na osiem omówionych parafii, we wszystkich były czasopisma katolickie: „Gazeta Świąteczna”, „Mały Dziennik”, „Posłaniec Serca Jezusowego”, „Przewodnik Katolicki”, „Rycerz Niepokalanej”, „Sprawa Katolicka”, „Życie i Praca”, w trzech parafiach „Rycerzyk Niepokalanej”, w dwóch parafiach: „Gazeta dla Kobiet”, „Młoda Polka”, „Przebojem”, „Rodzina Seraficka”, w jednej parafii: „Gazeta Grudziądzka”, „Gazeta Łomżyńska”, „Głosy Katolickie”, „Kółko Różańcowe”, „Misja św. Rodziny”, „Przyjaciel Młodych”, „Na Wyżyny”, „Wiadomości Salezjańskie”, „Zjednoczenie”, „Zorza”. W nakładzie kilkudziesięciu egzemplarzy wychodziły pisma katolickie: „Posłaniec Serca Jezusowego”, „Rycerz Niepokalanej”, „Sprawa Katolicka”, „Życie i Praca”, inne miały po kilka egzemplarzy. Wydaje się, że wymienione egzemplarze pism katolickich przychodziły wprost do parafii i rozprawał je miejscowy proboszcz. Ale były i inne pisma, kierowane wprost do konkretnych odbiorców. Zapewne tak było w miejskiej parafii Łomża. W Nowogrodzie „dużo gazet o kierunku religijno-narodowym prenumerują sami parafianie”, w Puchałach „oraz różne miesięczniki religijne przeszło 300 egzemplarzy”.

Wśród „bezbożnych” czasopism wymienionych przez proboszczów, w czterech parafiach – Wyzwolenie, w trzech parafiach: „Echo Ameryki”, „Przegląd Łomżyński”, w jednej parafii: „Czerwony Sztandar”, „Dziennik Ludowy”, „Gazeta Chłopska”, „Myśl Socjalistyczna”, „Strzelec”, „Tydzień robotniczy”, „Walka Ludów”, „Zielony Sztandar”, „Złoty Wiek”, pismo Związku Nauczycielstwa Polskiego. „Przegląd Łomżyński” liczył kilkadziesiąt egzemplarzy, otrzymywali go sołtysi, nauczyciele, ludowcy i rady partii chłopskich. Inne czasopisma „bezbożne” liczyły po kilka egzemplarzy. Liczby podawanych przez księdza egzemplarzy czasopism nie musiały być dokładne. W Miastkowie „bezbożnej prenumeraty stałej nie ma”, w Piątnicy „bezbożnych przysyłają 50 egzemplarzy”, z czego wnika, że proboszcz nie zawsze posiadał dokładne wiadomości w tej sprawie.

Biblioteki

Do rozwoju oświaty miały włączyć się parafie przez popieranie czytelnictwa. W formularzu wizytacji dziekańskiej były pytania: czy jest biblioteka parafialna, ile liczy książek, ile książek przybyło w ciągu ostatniego roku, liczba czytelników, liczba przeczytanych książek. Oto dane z poszczególnych parafii. Bronowo – w 1934 r. nie ma biblioteki parafialnej. Drozdowo – w 1934 r. książek 80, przybyło 0, czytel-

² Archiwum Diecezjalne w Łomży, Akta wyżej wymienionych parafii.

ników 20, przeczytanych 60, w 1936 r. książek 80, przybyło 0, czytelników 112, przeczytanych 80. Łomża – w 1934 r. książek 670, przybyło 30, czytelników 120, przeczytanych 710, w 1936 r. książek 870, przybyło 200, czytelników 50, przeczytanych 350, w 1937 r. książek 900, przybyło 230, czytelników 50, przeczytanych 550. Miastkowo – w 1934 r. biblioteki parafialnej nie ma, jest biblioteka Tercjarstwa Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży, w 1935 r. jest biblioteka Tercjarstwa i biblioteka Stowarzyszenia Młodzieży, w 1938 r. książek 182, przybyło 208, czytelników 50, przeczytanych 92. Piątnica – w 1934 r. książek 421, przybyło 23, czytelników 193, przeczytanych 918, w 1935 r. książek 80, przybyło 23, czytelników 112, przeczytanych 80, w 1936 r. książek 324, przybyło 43, czytelników 134, przeczytanych 475, w 1937 r. książek 134, przybyło 20, czytelników 21, przeczytanych 115. Nowogród – w 1934 r. książek 258, przybyło 10, czytelników?, przeczytanych 200, w 1936 r. książek 324, przybyło 43, czytelników 134, przeczytanych 475, w 1937 r. książek 308, przybyło 50, czytelników 35, przeczytanych 300. Puchały – w 1934 r. książek 263, przybyło 0, czytelników 110, przeczytanych 0, w 1935 r. książek 263, przybyło 0, czytelników 100, przeczytanych 0, w 1936 r. biblioteka jest zdekompletowana i nieczynna. Szczepankowo – w 1934 r. książek 60, przybyło 5, czytelników 89, przeczytanych 65, w 1935 r. książek 87, przybyło 43, czytelników 114, przeczytanych 178, w 1936 r. książek 105, przybyło 18, czytelników 50, przeczytanych 210, w 1937 r. książek 209, przybyło 104, czytelników 60, przeczytanych 250. Wizna – w 1934 r. książek 50, przybyło 0, czytelników 28, przeczytanych 50, w 1935 r. książek 50, przybyło 0, czytelników 30, przeczytanych 50, w 1936 r. książek 200, przybyło 0, czytelników 200, przeczytanych 500, w 1937 r. książek 200, przybyło?, czytelników 200, przeczytanych 500 książek.

W 1936 r. w Drukarni Diecezjalnej w Łomży rozpoczęto druk książek. Była to „Biblioteka Dobrych Książek”. Co miesiąc wychodził jeden tom średnio o 200 stronach, formatu 13x19, w cenie 1 zł, w oprawie 1,60 zł. Do druku używano starych maszyn i czcionek. Autorami byli przeważnie dawni pisarze polscy. Opowiadania i powieści były dostępne dla ludzi prostych i średnio wykształconych, lekkie i przyjemne w czytaniu, z wydźwiękiem moralnym. Zachęcano do miłowania ojczyzny, wzajemnej życzliwości, religijnego życia, a przestrzegano przed oddziaływaniem ateistycznym w sąsiednich krajach, poruszano problem żydowski. Książki były wyjątkowo tanie w porównaniu do innych wydawnictw. Księża kupowali je do bibliotek parafialnych, także poza terenem diecezji łomżyńskiej³. Sporym księgozbiorem w przededniu II wojny światowej dysponowało Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej⁴.

³ W. Jemiłity, *Książka Antoni Roszkowski – wspomnienie w 10 rocznicę śmierci*, „Rozporządzenia Urzędowe Łomżyńskiej Kurii Diecezjalnej” 1982 nr 4, s. 83.

⁴ Krystyna Nadratowska, *Dzieje książki i bibliotek w Łomży do 1939 r.*, „Ziemia Łomżyńska”, t. 4, Łomża 1990, s. 146.

Bractwa

Bractwo kościelne jest to zrzeszenie religijne powołane formalnym dekretem władzy kościelnej i pozostające pod jej zwierzchnictwem. Bractwo posiada osobowość prawną, własną administrację oraz statuty regulujące jego strukturę i charakter. Celem bractwa jest rozwój kultu publicznego w Kościele, pogłębienie chrześcijańskiego życia członków, a także prowadzenie określonej działalności religijnej i społecznej. Do elementów instytucji bractwa należy silna więź społeczna oparta na solidarności grupy⁵. W poprzednich stuleciach bractwa miały duże znaczenie. W okresie międzywojennym były to raczej grupy modlitewne wiernych⁶. W 1934 r. kuria biskupia w Łomży informowała księży proboszczów o tym, że winni posiadać nominację na Dyrektora Żywego Różańca. Od stycznia 1936 r. wychodził kwartalnik „Informator Różańcowy”⁷.

W formularzach wizytacji biskupiej z poszczególnych lat są wzmianki o bractwach istniejących w parafiach dekanatu łomżyńskiego, mianowicie: Bronowo – w 1927 r., w 1934 r. i w 1938 r. nie było bractw. Drodzowo – w 1925 r. Bractwo Różańcowe i Żywy Różaniec. Łomża – w 1937 r. Trzeci Zakon św. Franciszka i Żywy Różaniec. Miastkowo – w 1927 r. Bractwo Różańcowe Najświętszej Maryi Panny, w 1937 r. Żywy Różaniec i Trzeci Zakon św. Franciszka. Szczepankowo – w 1919 r. Bractwo Różańcowe i Żywy Różaniec. Nowogród. – w 1927 r. Bractwo Różańcowe 32 osoby, w 1934 r. Żywy Różaniec 110 Róż (w każdej Różzie było 15 osób, podobnie jak jest 15 dziesiątków różańca), Trzeci Zakon św. Franciszka 134 osoby, w 1936 r. Żywy Różaniec 1275 osoby, Trzeci Zakon św. Franciszka 150 osoby, Krucjata Eucharystyczna 210 osoby, Straż Honorowa 253 osoby. Piątnica – w 1938 r. Żywy Różaniec i Apostolstwo Modlitwy. Puchały – w 1920 r. nie było bractwa, w 1927 r. Bractwo Różańcowe, Trzeci Zakon św. Franciszka 120 osoby i Unia Żywego Różańca (istnieje od 1934 r). Wizna – w 1919 r. Bractwo Różańcowe⁸.

Na pytanie zawarte w formularzu wizytacji biskupiej o istniejące bractwa, proboszczowie wymieniali zasadniczo trzy: Bractwo Różańcowe, Żywy Różaniec i Trzeci Zakon św. Franciszka. W innych dokumentach niektórzy proboszczowie wymieniali grupy, które nie były właściwymi bractwami: w Nowogrodzie – Krucjatę Eucharystyczną i Straż Honorową, w Piątnicy – Unię Żywego Różańca, w Puchałach – Unię Żywego Różańca. W pozostałych parafiach mogło być podobnie. Jedynie w parafiach Nowogród i Puchały wymieniono liczbę członków bractwa. Niektórzy parafianie należeli równocześnie do kilku grup modlitewnych. Poszczególne bractwa mogły prenumerować odpowiednią dla siebie prasę i sprowadzać książki. Proboszcz parafii Miastkowo stwierdził, że biblioteki parafialnej nie ma, ale jest biblioteka Tercjarstwa i biblioteka Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży.

⁵ L. Kuźmak, *Bractwa kościelne* [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 2, s. 1014.

⁶ Por. W. Jemielity, *Bractwa kościelne w diecezji sejneńskiej*, „Studia Teologiczne”, 27(2009)301–320.

⁷ Rozporządzenia Urzędowe Łomżyńskiej Kurii Diecezjalnej, 1934 s. 1181, 1936 s. 113.

⁸ Por. W. Jemielity, *Organizacje katolickie w parafiach dekanatu ostrołęckiego 1925–1939*, w: „Zeszyty Naukowe Ostrołęckie”, t. 22, Ostrołęka 2008, s. 43–63.

Akcja Katolicka

W okresie międzywojennym nastąpił rozwój organizacji katolickich. W latach trzydziestych organizacje te zostały skupione w jednej, zwanej Akcją Katolicką, przy zachowaniu pewnej odrębności w wypełnianiu swoich celów ustawowych. Zadania Akcji Katolickiej sformułował papież Pius XI w encyklice *Ubi arcano* z 1922 r., postulując odnowienie życia katolickiego w rodzinie i społeczeństwie przez chrystianizację wszystkich dziedzin życia. W 1930 r. w Polsce erygowano Naczelny Instytut Akcji Katolickiej z siedzibą w Poznaniu. W latach 1930–1932 ordynariusze poszczególnych diecezji powoływali diecezjalne instytuty. Najniższą komórką organizacyjną była parafialna Akcja Katolicka. W jej ramach były Stowarzyszenia: Mężów, Kobiet, Młodzieży Męskiej i Młodzieży Żeńskiej⁹. Od września 1934 r. do wojny drukowano miesięcznik „Akcja Katolicka Diecezji Łomżyńskiej”.

Akcja Katolicka stanowiła trzon ludzi zaangażowanych w życie danej parafii, a pośrednio w prenumeratę czasopism katolickich. Oto liczba członków Akcji Katolickiej w poszczególnych parafiach. Bronowo – w 1938 r. oddział mężczyzn 0 członków, kobiet 0 członków, młodzieży męskiej (kawalerowie) 0 członków, młodzieży żeńskiej (panny) 0 członków. Drozdowo – w 1935 r. m. 47, k. 0, k. 9, p. 17, w 1936 r. m. 75, k. 0, k. 9, p. 23. W 1938 r. m. 75, k. 0, k. 0, p. 0. Łomża – w 1934 r. m. 185, k. 230, k. 130, p. 186, w 1936 r. m. 500, k. 460, k. 160, p. 150, w 1937 r. m. 430, k. 500, k. 149, p. 300. Miastkowo – w 1934 r. m. 266, k. 145, k. 106, p. 145, w 1935 r. m. 247, k. 318, k. 106, p. 130, w 1936 r. m. 216, k. 208, k. 44, p. 73. Puchały – w 1934 r. m. 42, k. 0, k. 0, p. 25, w 1936 r. m. 50, k. 0, k. 0, p. 54, w 1937 r. m. 73, k. 80, k. 24, p. 53. Nowogród – w 1934 r. Dziewięć Stowarzyszeń Młodzieży rozrzuconych po wsiach, razem 116 osoby, w 1938 r. m. 40, k. 74, k. 0, p. 0. Piątnica – w 1937 r. m. 55, k. 77, k. 43, p. 97. Szczepankowo – w 1934 r. m. 95, k. 140, k. 76, p. 80, w 1935 r. m. 65, k. 83, k. 39, p. 52, w 1936 r. m. 75, k. 90, k. 50, p. 80. Wizna – w 1935 r. m. 37, k. 35, k. 15, p. 20, w 1936 r. m. 37, k. 38, k. m. 15, p. 20, w 1937 r. m. 37, k. 38, k. 15, p. 20. Bardzo rozwinięta była Akcja Katolicka w parafiach Miastkowie, Piątnicy i Szczepankowie, co miało przełożenie na liczbę egzemplarzy prasy katolickiej. Wiele mężczyzn, kobiet, kawalerów i panien należało do Akcji Katolickiej w parafii Łomży, co może sugerować na bogactwo prasy katolickiej, niestety nie posiadamy nazw czasopism w tej parafii.

Czasopisma

„Akcja Katolicka Diecezji Łomżyńskiej”. Miesięcznik wychodził w latach 1934–1939. Był adresowany do Oddziałów Akcji Katolickiej: Mężów, Kobiet, Młodzieży Męskiej i Młodzieży Żeńskiej. Przedstawiano w nim: powstawanie kolejnych

⁹ W. Zdaniewicz, *Akcja Katolicka*, [w:] *Historia katolicyzmu społecznego w Polsce*, Warszawa 1981, s. 419, 424.

oddziałów mężów, kobiet, młodzieży męskiej i żeńskiej, władze poszczególnych oddziałów, zawody sportowe, akademie, wystawy, przebieg uroczystości kościelnych i cywilnych¹⁰.

„Gazeta Grudziądzka”. Tygodnik wydawany w Grudziądzu trzy razy w tygodniu w latach 1894-1939, pismo informacyjno-polityczne. W okresie międzywojennym związana z Polskim Stronnictwem Ludowym „Piast”.

„Gazeta Łomżyńska”. Pierwszy numer tygodnika ukazał się 3 XI 1919 r., ostatni prawdopodobnie w 1924 r. Od drugiego numeru istniał podtytuł: *Pismo poświęcone zagadnieniom życia narodowego Ziemi Łomżyńskiej w zakresie politycznym, społecznym i kulturalnym*. Pismo zawierało informacje o życiu prowincji, o udzielonych koncesjach statystyki szkolnej, o życiu kulturalnym, na co urządzano kwesty, podawało statystykę szkolną, budżet miasta. „Gazeta Łomżyńska” wprawdzie uchodziła za pismo niezależne, ale faktycznie realizowała linię polityczną chadecji. Były w niej ataki na miejscowe czasopismo o orientacji demokratycznej „Wspólna Praca” i na jego wydawcę Mieczysława Czarnieckiego, przywódcę miejscowej organizacji Polskiej Partii Socjalistycznej oraz na działaczy Polskiej Partii Socjalistycznej „Wyzwolenie”¹¹.

„Gazeta Świąteczna”. Tygodnik wydawany w latach 1881-1939, reprezentował poglądy o tendencjach katolicko-narodowych.

„Kółko Różańcowe”. Miesięcznik, wydawany od 1909 r. przez zgromadzenie Sióstr Loretanek.

„Mały Dziennik”. Ukazywał się od 1935 r., początkowo w nakładzie 300 tys. Wskazywał na zagrożenie żydowskie w sprawach ekonomicznych, na masonerię, na przemiany obyczajowe w kraju.

„Młoda Polka”. Miesięcznik wydawany przez Zjednoczenie Młodzieży Polskiej. „Posłaniec Serca Jezusowego” ukazywał się 1872-1939, był wydawany przez Jezuitów. Szerzył kult Serca Jezusowego. Wzywał do modlitwy wyznaczonej przez papieża w intencjach ogólnych i misyjnych. Przed 1939 r. miał nakład 60 do 150 tys.

„Przewodnik Katolicki”. Najstarszy polski tygodnik społeczno-religijny, wychodził w Poznaniu 1895-1939. Informował o życiu Kościoła, podawał porady prawne, zdrowotne, na temat wychowania dzieci, umieszczał opisy z podróży, reklamy, ogłoszenia.

„Rodzina Seraficka”. Był to periodyk Trzeciego Zakonu, wychodził w latach 1910-1939, wydawany przez zakon Kapucynów.

„Rycerz Niepokalanej”. Miesięcznik Maryjny ukazywał się od stycznia 1922 r. Początkowo miał nakład 5 tys. egz., w 1927 r. osiągnął nakład 70 tys., w 1933 r. - 680 tys., zaś w latach 1938-1939 wahał się w granicach 800 tys.

¹⁰ Czasopisma „Akcja Katolicka” jest w Bibliotece Seminarium Duchownego w Łomży.

¹¹ H. Majecki, *Obóz narodowy w okręgu łomżyńskim w latach 1918-1928*, Studia Łomżyńskie 1989, t. 2, s. 103.

„Sprawa Katolicka”. Czasopismo to stanowiło kontynuację tygodnika „Życie i Praca”. Wychodziło w latach 1935–1939. Egzemplarz liczył 16 stron, o formacie 24–32”. W czasopiśmie były omawiane wydarzenia kościelne z terenu własnej diecezji, z kraju i za granicą, podawano wiadomości polityczne, pouczenia rolnicze, umieszczano kącik dziecięcy, wiersze, drobne ogłoszenia. Tygodnik osiągał nakład do 5 tysięcy egz. Posiadał nabywców zasadniczo na terenie diecezji łomżyńskiej. Księża zamawiali po kilkadziesiąt gazet i rozprowadzali je wśród swoich parafian przy kościele bądź w kancelarii. Nawet gdy nie wyrażali chęci na tę prenumeratę, byli zobowiązani do pośrednictwa w sprzedaży. Tygodnik kosztował 10 groszy, co przy stosunkowo niskim nakładzie nie zapewniało opłacalności. W miarę potrzeby śpieszyła z pomocą materialna kuria biskupia, ale nie ingerowała w treść pisma. Przed wojną istniały dwa główne ugrupowania polityczne: sanacja z J. Piłsudskim i endecja z Romanem Dmowskim na czele. Władze miejskie i administracyjne oraz oficerskie reprezentowali przeważnie pierwszy nurt polityczny, biskup łomżyński Stanisław Łukomski i część duchowieństwa opowiadali się za endecją, co znajdowało swój wyraz w „Sprawie Katolickiej”¹².

„Wiadomości Parafii Łomżyńskiej”. Czasopismo ukazywało się tylko w 1929 r.

„Wiadomości Salezjańskie”. Redagowane od 1897 r., adresowane głównie do młodzieży.

„Życie i Praca”. Czasopismo ukazywało się w latach 1924–1935 (pierwszy numer 22.05.1924 r.), dwa razy w tygodniu, we czwartki i niedziele. Zasięgiem swym obejmowało teren diecezji łomżyńskiej, było rozprowadzane po parafiach. Podawało wiadomości z życia samorządu gminnego i miejskiego, z zakresu szkolnictwa średniego i zawodowego, spraw nauczycielskich, dotyczące rolnictwa, gospodarstw i kółek rolniczych, szczegółowo informowano społeczeństwo o działalności przemysłu i handlu. Stałymi rubrykami były wiadomości ze świata, z kraju, z Łomży. Informowano o życiu kościelnym i religijnym we własnej diecezji, w kraju i za granicą. Poruszano działalność urzędników, rzemieślników, rolników, młodzieży i organizacji chrześcijańskich. Ciekawie opisywano historię i zabytki poszczególnych miejscowości, wzbogacając treść dobrymi, interesującymi ilustracjami. Był w także kącik dziecięcy, wiersze i drobne ogłoszenia. Egzemplarze miały objętość 8–16 stron, format 32x47 lub 23x31. W każdą niedzielę do Życia i Pracy dołączano „Dodatek Ilustrowany”, a w czwartki dodatek „Rolnik Polski”. Tygodnik odznaczał się dobrym poziomem, cieszył się dużą popularnością. Drukowany był w Drukarni Diecezjalnej. Można tu wspomnieć o „Rozporządzeniach Urzędowych Łomżyńskiej Kurii Diecezjalnej”. Miesięcznik wychodził w latach 1927–1939. Był adresowany do duchowieństwa diecezji łomżyńskiej. Zawierał dział Kościoła powszechnego, dział Kościoła w Polsce, rozporządzenia miejscowego biskupa, nominacje na probostwa i wikariaty, regulacje granic parafii, różne ogłoszenia.

¹² W. Jemielity, *Ksiądz Antoni Roszkowski*, „Łomżyńskie Wiadomości Diecezjalne”, 1982, nr 4, s. 83.

W formularzu wizyty biskupiej i wizyty dziekańskiej pytano też o prasę nieprzychylną dla Kościoła katolickiego: „Czerwony Sztandar”. Oficjalny organ Komunistycznej Partii Polskiej. „Dziennik Ludowy” – dziennik socjalistyczny, wydawany we Lwowie od 1918 r., w 1925 r. 6 tys. egz. „Echo Ameryki” tygodnik dla Polaków na obczyźnie, 1902–1939. „Przegląd Łomżyński” wychodził w latach 1923–1926, jako ilustrowany tygodnik dla powiatów łomżyńskiego, ostrołęckiego, ostrowskiego, szczuczynskiego i wysokomazowieckiego. Był wydawany raz w tygodniu, w niedziele. Podawał wiadomości z zakresu nauki, rolnictwa, handlu i przemysłu. Od sierpnia 1930 r. pismo miało tytuł „Organ ziemi łomżyńskiej bezpartyjnego Bloku WR” (Współpracy z Rządem) i wychodziło w nakładzie 1500–1800 egz. Coraz mniej zamieszczano wiadomości sprawach ważnych, ograniczając się do polemiki z miejscowym duchowieństwem lub innymi redakcjami pism łomżyńskich, jak „Gazeta Łomżyńska” i „Życie i Praca”. „Robotnik” – pismo socjalistyczne związane z historią i tradycją Polskiej Partii Socjalistycznej, wychodziło w latach 1894–1939. „Tydzień Robotniczy” był wydawany w latach 1933–1939. „Wspólna Praca” wychodziła od 1910 r., z przerwą w czasie wojny, znów w 1916–1932. Ten dwutygodnik był poświęcony ziemi łomżyńskiej. Szczególną uwagę redakcja koncentrowała na oświacie. Od 1927 r. wydawcą Wspólnej Pracy został dr M. Czarnecki. Zmienił on charakter pisma, doszły nowe elementy polityczne w duchu socjalistycznym. W czasopiśmie była kronika europejska, kronika łomżyńska, kącik humorystyczny. „Zielony Sztandar” – tygodnik społeczno-polityczny, organ Polskiej Partii Socjalistycznej, wydawany w latach 1931–1939¹³.

Summary

Before 1915 we were under the foreign regin. Large percentage of adults could not read nor write, and those who would, could read Russian better than Polish. Few years after independence had been regained, several book and magazine publications appeared. Quite a help in their distribution were parishes, and especially their catholic organizations. Several dailies, weekly and monthly publications began to be available in towns and countries. During the Word War II it had been terminated. Not until the 80's of XXth century had catholic press risen. The time between the word wars was marked with many cultural achievements, such as among others catholic press and book publications.

¹³ Irena Rymoid-Mickiewicz, *Czasopiśmiennictwo łomżyńskie w latach 1910-1939*, „Studia Łomżyńskie” 1993, t. 4, 133–137. Por. W. Jemielity, *Dzieje Łomży Tysiąclecie*, Łomża 2005, s. 200.